

פתרון נפלא לחידה הסתומה בזוהר הקדוש: עצם הלוז שבשדרה שממנו יחיו המתים נקרא "בתואל הארמי" כי הוא רמאי גדול!

וכבר התפלאו על כך מפרשי הזוהר וינועו אמות הסיפים, מה ראה רבי שמעון בר יוחאי על ככה, לכנות העצם היחיד שממנו קם האדם בתחיית המתים, בתואר "בתואל הארמי" – "הוא רמאי, ומעולם רמאי". מדוע הוא רמאי, ואם הוא רמאי איך זכה להישאר שלם וממנו קם האדם בתחיית המתים.

זאת ועוד, הלא מתחילה מפרש הזוהר: "בת בתואל - בת בתו של אל", פירוש בתואל"ל הוא אותיות "בתו אל" שהוא תואר של כבוד, מדוע אם כן הוא נקרא: "בתואל הארמי", שפירושו: "רמאי". ומוסיף רב הונא: "שצורתו כראש של הנחש שהוא רמאי, וזה העצם הוא רמאי יותר מכל שאר עצמות של הגוף".

הלוז של השדרה שממנו קם האדם לתחיה

טרם שנבוא לגלות את האוצר היקר הטמון בדברי התנא האלקי רשב"י, הבה נפליג במסע רוחני במאמרי חכמינו ז"ל בתלמוד ובמדרש לברר מהותו של אותו עצם, מדוע מכל העצמות זכה רק הוא להישאר שלם בלי שום פגם, עד כדי כך שממנו קם האדם בתחיית המתים. והנה המקור הראשון במדרש פרשת בראשית (ב"ר כח ג):

"ויאמר ה' אמחה את האדם. רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק אמו, אפילו לוז של שדרה, שממנו הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבוא נמחה. אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא, אמר ליה מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לעתיד

ההוא דאשתאר בקברא מכל גופא, בתואל רמאה. שאלית עליה, אמרו דהוא כרישא דחויא דאיהו רמאה, וההוא גרמא הוא רמאה מכל שאר גרמי.

דתאנא אמר רבי שמעון, ההוא גרמא למה אשתאר בקיומא יתיר מכל שאר גרמי, משום דאיהו רמאה, ולית סביל טעמא דמזונא דבני נשא כשאר גרמי, ובגיני כך הוא תקיף מכל גרמי, והוא ליהוי עקרא דגופא אתבני מניה, הדא הוא דכתיב בת בתואל הארמי. ותאנא אמר רבי שמעון, הוא רמאי, ומעולם רמאי, ושכן יצר הרע דאיהו רמאי, הדא הוא דכתיב בת בתואל הארמי, גרמא רמאה".

בתרגום ללשון קודש:

"רב הונא אמר כך הוא, ואני הייתי בערי הים, ושמעתי שהיו קוראים לאותו עצם של השדרה, זה שנשאר בקבר אחר שנקבר מכל הגוף, בתואל רמאי. שאלתי עליו, אמרו שצורתו כראש של הנחש שהוא רמאי, וזה העצם הוא רמאי יותר מכל שאר עצמות של הגוף, כי רבי שמעון שנה, אותו העצם למה נשאר בקיומו יותר מכל שאר העצמות, לפי שהוא רמאי ואינו סובל טעם של המזון של בני אדם כשאר העצמות.

ולכן הוא חזק יותר מכל העצמות, והוא יהיה העיקר שהגוף יבנה ממנו בתחיית המתים, זהו שכתוב בת בתואל הארמי, [פירוש הגוף הוא בתו של העצם הנקרא בתואל הארמי כי הוא נבנה על ידו]. ושנינו אמר רבי שמעון, הוא רמאי, ומעולם היה רמאי, והוא השכן של היצר הרע שהוא רמאי, זהו שכתוב בת בתואל הארמי, עצם שהוא רמאי".

בפרשתנו פרשת תולדות (בראשית כה כ): "ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפקדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה". ידוע ומפורסם מה שמבואר בספרים הקדושים ומקור הדבר ב"שער הגלגולים" לרבינו האריז"ל (הקדמה יא), כי כל התורה נדרשת בארבע דרכים שסימנם פרד"ס – פ'שט ר'מז ד'רוש ס'וד.

הנה כי כן דבר בעתו מה טוב להתבונן במה שמצינו בזוהר הקדוש (פרשת תולדות מדרש הנעלם דף קלז). פירוש פסוק זה בדרך רמז וסוד על הזמן של הגאולה העתידה, כאשר יזכו ישראל אחרי ארבעים שנה מזמן הגאולה לתחיית המתים, שתחזור הנשמה ותיכנס בתוך הגוף להחיותו.

ומפרש הזוהר כי "יצחק" הוא רמז על הנשמה שתחזור ותיכנס בתוך הגוף. "רבקה" היא רמז על הגוף שעתיד לקום בתחיה. "בת בתואל הארמי", הוא רמז שהגוף יקום לתחיה בזכות העצם היחיד שאינו נרקב בקבר ונשאר בקיומו שנקרא "בתואל הארמי", וממנו עתיד הגוף להיבנות לעתיד לבוא לקראת התחיה, ולכן הגוף נקרא "בת בתואל הארמי", כי הוא נבנה ונולד מהעצם שנקרא "בתואל הארמי". לפי האמור מפרש הזוהר פסוק זה בלשון קדשו:

"ויהי יצחק בן ארבעים שנה, שהמתין לגוף, בקחתו את רבקה, בהכנסתה בגוף המזומן לו... בת בתואל, בת בתו של אל. רב הונא אמר כך הוא, ואנא הוית בכרכי הים, ושמענא דהווי קראן לההוא גרמא דשדרה,

**זוהר הקדוש: "רבקה בת בתואל הארמי",
הוא רמז על הגוף שיקום בתחיית המתים בזכות הלז של אלא נרקב**

**"בתואל הארמי" הוא הלז "בתו" של "אל" שנקרא "בתואל רמאה",
יצורתו כראש הנחש שהוא רמאי**

**רשב"י: "הוא רמאי, ומעולם רמאי, ושכן יצר הרע דאיהו רמאי,
זהו שכתוב בת בתואל הארמי, עצם שהוא רמאי"**

**פלאי פלאים: מה ראו לכנות את עצם הלז
שממנו יבנה הקב"ה את הגוף בתחיית המתים בתואל רמאי**

אחרי שהאריך עוד בזה הוא מסיים בלשון קדשו: "ובכן כל הזהיר בסעודה זו ומשביע לעצם הזה, יזכה שישיביע בצחצחות נפשו בתענוגי רב טוב הצפון לצדיקים ולשבוע שמחות, אשר עליהם התפלל המשורר (תהלים טז יא) תודיענו אורח חיים שובע שמחות את פניך נעימות בימיך נצח".

נמצינו למדים מכל האמור כי שלשה שמות יש לעצם הזה. א) בזוהר הקדוש הוא נקרא "בתואל הארמי" על שם שהוא רמאי. ב) במדרש הוא נקרא "לז של שדרה", ולפי המבואר בגמרא הכוונה בזה על "חוליא קטנה של שדרה" - החוליא התשע עשרה שתקנו כנגדה הברכה התשע עשרה "ולמלשינים". ג) בדברי הקדמונים מבואר שנקרא "נסכו", ואינו נהנה כי אם מאכילת מלוה מלכה במוצאי שבת.

הגה"ק בעל "בן איש חי" (פרשת ויצא שנה שניה הלכה כז) נתן סימן נאה על שלשה שמות של העצם - לב"ן ראשי תיבות ל'ז בתואל נ'סכו. ונראה לפרש כוונתו על פי מה שכתב היעב"ץ בסידורו (סעודת מלוה מלכה) שנביא בהמשך המאמר, כי הקב"ה ברא את עצם הלז בחומר מיוחד שאין בו הרכבה של ד' היסודות כשאר העצמות, ולכן אינו מתפרק במיתת האדם כשאר חלקי הגוף.

נקדים עוד מה שביאר המהר"ל מפראג ב"גבורות ה'" (פרק נא ד"ה דמיון), הטעם

ואם לא מצאו צורך לתקן ברכה כנגד החוליא קטנה, מדוע כשנתרבו המינים תקנו ברכת "ולמלשינים" כנגד אותה חוליא קטנה, איזה קשר יש בין עצם הלז לברכת המינים.

**"נסכו שאינו נהנה באכילה
אלא במוצאי שבת"**

נמשיך במסע שלנו לגלות עוד פרט חשוב על אותו עצם שנשאר שלם וממנו יבנה הקב"ה את הגוף בתחיית המתים. הטור והמחבר כתבו (או"ח סימן ש סעיף א) ומקור הדבר בגמרא (שבת קיט:): "לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת כדי ללוות את השבת, אפילו אינו צריך אלא לכזית". וכתב ה"בית יוסף" הטעם לכך בשם "שבלי הלקט" (סימן קל): "אבר יש באדם ונסכו שמו, ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת".

וכתב על זה ה"מטה משה" (סדר הבדלה סימן תקיג) שהכוונה בזה על אותו עצם לז של שדרה שנזכר במדרש הנ"ל:

"ונראה לי טעמא דמילתא, כי ידוע שאותו עצם לז שמייה, והוא עיצומו ועיקרו ושרשו וממנו נתהווה האדם בעצם הטיפה, וכאשר ימות האדם העצם ההוא אינו נימוח ולא נפחת, ואילו יכניסו אותו באש אינו נשרף, ברחיים אינו נטחן, בפטיש אינו מתפוצץ, והוא העצם שיש בו קיום נצחי, וממנו יחיה האדם לעת התחייה, והוא המקבל עונג ועונש אחר מיתת אדם, ועצם הזה שרשו ועקרו מעצם השמים".

לבוא, אמר ליה מלוז של שדרה, אמר ליה מנין אתה יודע, אמר ליה איתיתיה לידי ואנא מודע לך, [הביאו לידי ואני אוכיח לך], טחנו ברחיים ולא נטחן, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה, נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש, נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום".

נמצינו למדים מכאן כי אותו עצם שממנו מקים הקב"ה את הגוף לתחיה לעתיד לבוא נקרא "לז של שדרה". וכתב על זה ב"חדושי הרד"ל" על המדרש (שם): "לז של שדרה, פירוש הרוקח שהיא חוליא קטנה שבשדרה שבברכות". וכוונתו על מה ששינוי בגמרא (ברכות כח:): בענין מה שתקנו אנשי כנסת הגדולה תפלת שמונה עשרה: "הני שמונה עשרה כנגד מי... אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, כנגד שמונה עשרה חוליות שבשדרה".

ומקשה בגמרא: "הני תמני סרי תשסרי הוויין", פירוש, איך אתה אומר שישנן י"ח ברכות, הלא למעשה ישנן י"ט ברכות. ומתריך: "אמר רבי לוי, ברכת הצדוקים [ברכת ולמלשינים שהיא ברכת המינים] ביבנה תקנוה. כנגד מי תקנוה", כלומר הלא ישנן רק י"ח חוליות, ומתריך: "כנגד חוליא קטנה שבשדרה". פירוש, בנוסף על י"ח חוליות השדרה ישנה עוד חוליא קטנה, וכנגדה תיקנו הברכה התשע עשרה: "ולמלשינים אל תהי תקוה".

ועל כך מגלה לנו הרד"ל בשם הרוקח הנ"ל, כי "חוליא קטנה שבשדרה" שאמרו בגמרא שתקנו כנגדה הברכה התשע עשרה, היא "לז של שדרה" שהזכיר המדרש: "שממנו הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבוא". כלומר שממנו מקים הקב"ה את האדם בתחיית המתים. וכן כתב ב"ערוך" (ערך לז): "לז של שדרה, פירוש חוליא קטנה שבסוף י"ח חוליות, וכל גופו של אדם נרקב חוץ מאותה חוליא ודומה לשקד".

אלא שלפי זה ראוי להתבונן, מדוע תקנו מתחילה רק שמונה עשרה ברכות כנגד שמונה עשרה חוליות, ולא תקנו ברכה גם כנגד הלז שהיא חוליא קטנה שבשדרה,

קיצו יתפרד כולו אל חלקיו, ולא ישאר ממנו כלום שיקבל צורת התחיה בגוף הקודם.

אף על פי שהשם יתברך בעל היכולת לברוא אדם מחדש, אבל באופן כזה פנים חדשות היה נחשב, ואין זה הוא הגוף שסבל צער המיתה, כי הוא כלה בעשן ואבק דק, ואם יתהווה עוד גוף - אחר הוא. על כן בהכרח יש עצם קטן הנשאר בגוף, שאינו תחת יד הריקבון ואינו כלה ובלה קבר, כי הוא יסוד קיים בו מתחילת שורש היצירה, ולא נתהוו מהרכבה [של ארבעה היסודות שמתפרקים במיתתם], ומשתלשל מאב לבן, על כן אין ההפסד שולט בו".

"יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים"

ביאור הדברים, כי הן אמת שבחטא עץ הדעת נגזרה מיתה על כל הנבראים (בראשית ב יז) כמו שכתוב: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות", וכתוב עוד (שם ג יט): "כי עפר אתה ואל עפר תשוב", אולם מאחר שאיש ישראל מקיים מצוות ומעשים טוב בגוף החומרי, עלה ברצונו יתברך להקים את הגוף עצמו לתחיה ולא לברוא לו גוף חדש, כדי שיקבל שכר באותו גוף שקיים בו את המצוות.

לכן נתחכם הקב"ה להקדים רפואה למכה, שכבר ביצירת האדם יצר בתוך הגוף יצירה מיוחדת, הלא הוא עצם הלוח שהוא במעלה יתירה מכל הגוף, בהיותו חומר מיוחד שאינו מורכב מד' יסודות, ולכן אינו מתפרק כשאר חלקי הגוף שמתפרקים במיתתם אלא הוא מתקיים לצח, וממנו יבנה הקב"ה את כל הגוף מחדש בתחיית המתים.

יומתק להבין בזה מקרא שכתוב (בראשית ב ז): "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים והיה האדם לנפש חיה". ופירש רש"י: "וייצר [עם שתי יודיין], שתי יצירות יצירה לעולם הזה ויצירה לתחיית המתים". לפי האמור יש לומר כי יצירה אחת: "יצירה לעולם הזה", הוא כל הגוף שמתקיים בעולם הזה ואחר כך הוא מת, ויצירה השנייה: "לתחיית המתים",

שבלי לקט: הלוח שנקרא נסכוי אינו נהנה משום מאכל, מלבד מהסעודה של מלוה מלכה במוצאי שבת

הגה"ק היעב"ץ: הלוח נקרא רמאי כי נראה כאילו נהנה מהאוכל, זאת ועוד שנראה כאילו הוא מת

הרבי ר' העשיל מקראקא: עצם הלוח נשאר בחיים, משום שלא נהנה מעץ הדעת שהביאה מיתה לעולם

רעיון חדש: הלוח נתחכם על הנחש הקדמוני לרמותו, שגם הוא משתתף באכילת עץ הדעת ועל ידי זה ניצל ממות

בימינו, ולתועלת הענין נביא מעט מלשון קדשו בתוספת ביאור:

"אמר יעקב מעודי הייתי משתאה משתומם על המראה, כשראיתי בספרים מדברים אודות העצם הלוח של שדרה, ויש שקראוהו נסכוי שאינו נהנה משום אכילה כי אם מזו הסעודה של מוצאי שבת, ואמרו שממנו בנין גוף האדם, ואך הוא לבדו נשאר בקבר אחרי ריקבון עצמות הגוף, כי ממנו תתחיל התחיה לעתיד שהוא כשאר לגוף כידוע, ולא נודע מה טיבן של שמות הלוח שנתנו לו, ומדוע אינו נהנה רק מזאת האכילה בלבד.

יותר מזה גדלה הפליאה כשלמדתי במדרש הנעלם פרשת תולדות שנקרא בתואל רמאי, ואמרו דהוא רמאי מכל שאר גרמי, לפי שאינו סובל טעם מזונות כמוהם, ובגין כך הוא תקיף מכל שאר גרמי, והוא ליהוי עיקרא דגופא אתבני מניה. ומי הרואה מאמר זה ולא יפלא ממנו, מה ענין שם בתואל, ומה דבר הרמאות, ומאי טעמא אהני ליה לרמאי רמאותיה כולי האי. צער גדול היה לי על דבר זה, ובדקתי בספרים פורש אין להם.

ועתה בהיותי עוסק בענין הראוני מן השמים, שכל ג' שמות הלוח [לוח, נסכוי, בתואל רמאי] דבר אחד, וכל דברי העצם אחת הן. הענין הוא שידעו חכמי האמת, אחר שבעלי ההויה עלולים להפסד וכל מורכב מתפרד, אם היה כל גופו של אדם מורכב בשוה, היה מקבל הזנה כולו כאחד, אז בבוא

שכל ימות השנה עשה הכהן גדול את העבודה בבגדי זהב, ואילו ביום הכיפורים כשנכנס לפני ולפנים בקדשי הקדשים עשה העבודה רק בבגדי לבן, כי כל צבע מורכב בעצם מכמה צבעים, ורומז על העולם הזה שהוא מורכב מארבעה יסודות, אבל לבן הוא גוון פשוט בלי שום הרכבה ורומז על העולם העליון שאין בו הרכבה. הנה כי כן מבואר היטב הרמז לג' שמות שיש לעצם לבין - ל'יז' בתואל נ'סכוי, לרמז שהוא עצם פשוט בלי שום הרכבה.

הנה כי כן בנוסף על שתי השאלות ששאלנו עד עתה: (א) מדוע העצם הזה הוא רמאי אשר על שם כך נקרא "בתואל הארמי". (ב) מדוע ברכת המינים כנגד חוליא זו, מוטלת עלינו חובת הביאור לבאר עוד: (ג) מהו הענין שעצם זה אינו נהנה משום מאכלים, כי אם מהאכילה של סעודת מלוה מלכה במוצאי שבת הלא דבר הוא.

ביאור נפלא של הגה"ק היעב"ץ זצ"ל

פתח דברינו יאיר במה שמצינו בענין זה ביאור נפלא במשנתו הטהורה של הגה"ק יעב"ץ - יעקב ע'מדין ב'ן צ'בי זצ"ל בסידורו (מוצאי שבת לזית המלכה בסעודה), אשר ראוי לכל תלמיד חכם לשנן את הדברים, למען ישכיל להבין מעט מזעיר את משמעות עצם הלוח שנמצא בתוך גופו, אשר ממנו פינה וממנו יתד לבנות את הגוף לקראת תחיית המתים בגאולה העתידה במהרה

הוא עצם הלזז שאינו מת אלא חי וקיים, ובזכותו יקום כל הגוף לתחיה.

לפי האמור מבאר היעב"ץ הטעם שהלזז אינו נהנה מן המזון, כדי שחיותו לא תהא תלויה בקבלת מזון ולא ימות בהעדר מזון, ובלשון קדשו:

"ועל כרחק אינו ניזון מן המזונות כדרך שאר העצמות, שאם כן בהעדרם היה נפסד כמותם, כי מעת שאבדו מזונותם ואינם מושכים לחיותם, היו הלזז וחסור עד היפרד חלקיהם, כטבע המורכב הנפסד ופושט צורתו, מה שאין כן בזה העצם הקיים שאינו צריך למזון, לפי שאינו מורכב, כי הוא עצם פשוט ספירי כעצם השמים לטוהר, לפיכך הוא חזק הקיום, ואינו צריך למשון מזון להשלים הנחסר בהתכה, כי כולו מקשה הוא ואינו ניתך ולא מתפעל מהאיכיות".

הלזז מרמה שהוא נהנה מאכילה כשאר חלקי הגוף

בדרך זו ממשיך היעב"ץ לבאר הטעם שהזוהר הקדוש מכנה את העצם בתואר "בתואל רמאה", בדרך גימטריא משולב בפשט:

"וזה שנקרא בתואל גימטריא מ"ת עם הכולל [של בתואל], אבל הוא רמאה' כי אף על פי שנראה כמת בגוף המת כשאר חלקיו, אבל באמת הוא שורש החיים, ולכן הוא חסר אחד ממספר מ"ת, לרמז על זה שאינו מת אמיתי, ולהפך בגוף החיים הוא. כמו כן רמאי [הוא] מפני שלא נרגש בו שום שינוי מכל שאר חלקי הגוף, שהם נהנים מאכילה, והוא נראה כמרמה אותם, במה שבאמת אינו נהנה כלל מהמזון כאילו הוא מת, וזה מחמת מקשיותו ונצחיותו".

כלומר הלזז הוא רמאי משתי סיבות: (א) כי הוא מרמה את האדם שהוא נהנה מן המזון החומרי יחד עם כל הגוף. (ב) הוא מרמה שהוא מת יחד עם כל הגוף, כאשר למעשה הוא אינו נהנה משום מזון, ואינו מת אלא נשאר בחיים. רמז על כך בתואל גימטריא אחד פחות ממספר מ"ת, לרמז שהוא רק כנראה כמת אבל למעשה הוא

נשאר חי ושלם. ומוסיף היעב"ץ לבאר לפי זה הטעם שנקרא לזז ונסכו:

"וכן על דרך זה נקרא לו"ז, שהוא גימטריא ד"ם עם הכולל [של לוז], שממנו חיות האדם, ולכן י' פעמים ד"ם גימטריא מ"ת כמו שנתבאר לעיל, וכן זה הוא עיקר חיות האדם, [וככה שם העיר שאין אנשיה מתים בה לוז]. אמנם נחסר ממנו גם כן אחד במספר, להורות על זה כי הוא חי אצל המות ומת אצל החי. וזהו שקראוהו עוד 'נסכו' מלשון (ישעיה כט י) כי נסך עליכם ה' רוח תרדמה, שנראה כנרדם וגימטריא קו"ם, כי אחרון על עפר יקום, וישיג הגוף התחיה על ידו.

לסיום מבאר היעב"ץ הטעם שעצם זה אינו נהנה רק ממאכלים של סעודת מלוח מלכה, כי מאחר שהקב"ה בראו כן שלא יצטרך להתקיים ממזון גשמי, אין ביכולתו להנות רק ממאכל שאוכלים בלתי לה' לבדו בלי שום הנאה גופנית, ולכן הוא נהנה רק מסעודת מלוח מלכה שאדם אוכל אחרי שכבר שבע בשלש סעודות של שבת קודש, ועיקר אכילתו במוצאי שבת היא לשם מצוה ללוות את השבת ולא לשם תענוג חומרי, ובלשון קדשו:

"אמנם הוא נהנה מסעודה שאין בה אכילה גמורה, דהיינו סעודת מוצאי שבת שהיא נאכלת על השובע, ואין אוכלים אותה אכילה גמורה, באופן שאין הנאה מגעת לעצמות האחרים כי אם לזה, כי לא לאכילה הוא צריך, רק מכוונת המצוה הוא נהנה, ולא מגשמיות האכילה, שאיננה נמצאת בכאן ואינה נעשית כי אם לשם מצוה בלבד, ועל כן היא סעודת דוד המלך עליו השלום, שלא היו לו חיים בעולם הזה כנודע, ונקרא חי וקיים, ודי בזה למבין".

על הלזז לא נגזרה מיתה כי לא נהנה מעץ הדעת

אמנם כאשר נתבונן נראה כי גם אחרי הביאור הנפלא של היעב"ץ הפליאה העצומה עדיין במקומה עומדת, מדוע מכנה התורה הקדושה את עצם הלזז בתואר "בתואל הארמי", שלפי הזוהר הקדוש

הפירוש הוא "בתואל רמאה", הן אמת כי בעת האכילה נראה כאילו גם הלזז נהנה, ובעת המיתה נראה כאילו גם הלזז מת, כאשר למעשה הוא אינו נהנה מהאכילה ואינו מת.

אך עם כל זאת האם זה מצדיק לכנותו על שם כך במה שנראה כתואר בזוי: "בתואל רמאה", ממה נפשך, אם הלזז אינו מכוון לרמות אלא שכך נראה כאילו הוא נהנה וכאילו הוא מת, מדוע מגיע לכנותו בתואר "רמאי" כאשר הוא אינו רמאי, ואם נאמר שהוא מכוון לרמות את הגוף שהוא נהנה ושהוא מת, צריך ביאור איזו תועלת יוצא לו מרמאות זו. זאת ועוד, איך יתבאר לפי זה מה שמתאר אותו רשב"י: "הוא רמאי, ומעולם רמאי, ושכן יצר הרע דאיהו רמאי", האם משום שהוא עושה עצמו כנהנה מן המאכל וכאילו הוא מת, מוצדק לומר עליו שהוא השכן של היצר הרע שהוא רמאי.

חשבתי דרכי לברר מקחו של צדיק דברי התנא האלקי רשב"י בעזרת החונן לאדם דעת שהניח לנו מקום להתגדר בו, על פי שמצינו טעם נפלא מדוע הלזז אינו מת כשאר הגוף, משום שלא נהנה מאכילת עץ הדעת ככל הגוף, כמו שכתב ה"אליהו רבא" (סימן ש אות ג) על דברי ה"שבלי לקט" כי הנסכו אינו נהנה משום אכילה כי אם במוצאי שבת: "אם כן לא נהנה מעץ הדעת לכך אינו נפסד, שמעתי". ויש להעיר כי מקור דבר זה הוא מהגה"ק הרבי ר' העשל מקראקא זי"ע כפי שהביא ב"חנוכת התורה" (ליקוטים אות רט).

הפוסק הגדול רבן של ישראל בעל "פרי מגדים" מביא את דברי ה"אליהו רבא" ב"משבצות זהב" (שם ס"ק א) ביתר ביאור: "עין אליהו רבא להכי אבר זה אין נפסד וממנו יברא לעתיד לבוא, דאדם הראשון אכל מעץ הדעת ונהנו כל האברים, נגזר עליהם לעפר תשוב, מה שאין כן אבר זה אין לו הנאה כי אם מסעודת מוצאי שבת, ובערב שבת לא נהנה לכך קיים".

נמצינו למדים מזה יסוד גדול, כי הטעם שעצם הלזז אינו מת ככל שאר איברי הגוף

מיני תחבולות לרדוף אחרי ההבל, "תחכמני מצוותיך", מהם אני מתחכם איך לעבוד את ה' בקיום המצוות עם אותן התחבולות.

הנה כי כן יאיר לנו להבין דברי רשב"י שמפרש רמז הכתוב: "בתואל הארמי" על עצם הלז שנקרא "בתואל רמאי", כי בכך הוא מגלה לנו כי הלז הלך בדרכו של הנחש לרמות את הנחש עצמו שגם הוא נהנה מאכילת עץ הדעת. וזהו שדיבר רשב"י בשבחו של הלז: "הוא רמאי, ומעולם היה רמאי, והוא השכן של היצר הרע שהוא רמאי", כלומר הוא השכן של היצר הרע שממנו למד ללכת בדרכו להיות רמאי בבחינת: "עם עקש תתפתל". לפי זה מבואר היטב גם מה שמביא הזוהר בשם רב הונא שאמר: "אמרו שצורתו כראש של הנחש שהוא רמאי", כלומר שלמד מהנחש איך להשתמש בדרכו להתגבר עליו.

מעתה ירווח לנו להבין הטעם שלא תקנו חכמינו ז"ל בתחילה ברכה מיוחדת בשמונה עשרה גם כנגד החוליא הקטנה שהוא עצם הלז, כי בתחילה תקנו רק י"ח ברכות כנגד י"ח חוליות שבשדרה שנפגמו בחטא עץ הדעת, כדי לטהרם ולזככם מזוהמת הנחש שנכנס בהם בחטא עץ הדעת, נמצא כי החוליא קטנה שבשדרה שהוא הלז שלא נפגם בחטא עץ הדעת אינו צריך תיקון.

והנה הטעם שלא נפגם הלז בחטא עץ הדעת הוא, משום שברח מן המינות והכפירה של הנחש, אולם כאשר נתרבו המינים שהתחילו לקלקל את ישראל במינות וכפירה, נתעורר החשש באנשי כנסת הגדולה שמא תפגום המינות גם בעצם הלז, שאז יתקלקל ולא יקום בתחיית המתים כמו שקרה לדור המבול, לכן הוסיפו לתקן ברכה מיוחדת "ולמלשינים" כנגד המינים, כדי להגן בברכה זו על החוליא הקטנה שבשדרה שהוא עצם הלז.

המתים. אולם כבר נתבאר שהקב"ה הקדים רפואה למכה, בכך שברא את עצם הלז שממנו יקום האדם בתחיית המתים.

מעתה נראה כי עצם הלז שנתלבש בו הניצוץ האלקי השכיל להבין, כי אם יתגלה לנחש שהוא איננו משתתף באכילת עץ הדעת שמביאה מיתה, יתקומם הנחש בשילוב כל כוחות הטומאה שהצטרפו אליו במלחמת חורמה, כדי להכשיל את עצם הלז במינות וכפירה, כדי שיקרה לו כמו שקרה לאנשי דור המבול, שפגמו כל כך במינות וכפירה עד שהקב"ה מחה גם את עצם הלז, כמו שכבר הבאנו בשם המדרש: "ויאמר ה' אמחה את האדם. רבי יוחנן בשם רבי שמעון בן יהוצדק אמר, אפילו לזו של שדרה, שממנו הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבוא נמחה".

הלז קיים עם הנחש: "עם עקש תתפתל"

לכן נתחכם הלז לקיים בנחש הקדמוני מקרא שכתוב (תהלים יח כז): "עם נבר תתברר, ועם עקש תתפתל", כי כמו שהנחש בא להחטיא את האדם בערמה ושקר, כן הלך הלז עם הנחש בשקר ובערמה לרמותו כאילו הוא נהנה מאכילת עץ הדעת, זאת ועוד, כי בשעה שהגוף מת מרמה הלז את הנחש, כאילו גם הוא מת עם שאר הגוף, ועל ידי זה הוא מניחו לנפשו.

ובאמת כאשר נתבונן בספרים הקדושים נראה, כי אכן זאת היא הדרך הישרה שיבחר לו האדם, ללמוד מהיצר הרע עצמו איך לרמותו בבחינת: "עם עקש תתפתל", כמו שכתב ב"קדושת לוי" (פרשת נח בפסוק הראשון) לפרש הפסוק (תהלים קיט צח): "מאויבי תחכמני מצוותיך". פירוש "מאויבי", הם הרשעים שמשתמשים בכל

הוא, כי שורש גזירת המיתה על כל הנבראים הוא בגלל חטא עץ הדעת ככתוב: "כי ביום אכלך ממנו מות תמות". אולם הלז שלא נהנה מאכילת עץ הדעת משום שהוא נהנה רק מהאכילה במוצאי שבת, לכן לא חלה עליו גזירת המיתה והוא נשאר בקיומו.

הלז רימה את הנחש שהוא נהנה מעץ הדעת

בדרך זו במסילה נעלה לבאר בדחילו ורחימו דברי רשב"י שהלז נקרא: "בתואל רמאה", על פי מה שמכנה בתיקוני זוהר (תיקון כא מט): את הנחש הקדמוני בתואר "נחש רמאי". והביאור בזה על פי מה שכתוב בחטא עץ הדעת (בראשית ג א): "והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה ה' אלקים". הרי מבואר כי הנחש הקדמוני מקור השקר בא בערמוניות להחטיא את אדם וחווה.

ענין זה אנו רואים בשקר הגדול ששיקר הנחש במצח נחושה, באמרו לחוה (בראשית ג ה): "כי יודע אלקים כי ביום אכלכם ממנו ונפקחו עיניכם והייתם כאלקים יודעי טוב ורע". ופירש רש"י: "כל אומן שונא את בני אומנתו, מן העץ אכל וברא את העולם". הרי לנו ששילב בתוך דבריו דברי כפירה ושקר מופלג כדי להפיל את אדם וחווה ברשתו.

והנה הנחש הקדמוני הוא היצר הרע ומלאך המות כמבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק יג): "מה עשה סמאל, לקח כת שלו וירד וראה כל הבריות שברא הקב"ה בעולמו, ולא מצא בהם חכם להרע כנחש שנאמר והנחש היה ערום, והיה דמותו כמין גמל ועלה ורכב עליו". לכן ביקש להחטיא את אדם וחווה כדי להביא עליהם ועל כל יוצאי חלציהם גזירת מיתה וכליה, בחשבו כי על ידי שיאכלו מעץ הדעת וכל איברי הגוף יהנו מאכילת איסור, ימותו מיתת עולם ושוב לא יקומו בתחיית

[המשך המסע בעקבות הלז בעזרת השם במאמר הבא לפרשת ויצא]